

Az elmelkedésre és a sülyyedékes medencék keletkezésére vonatkozóan már *Schilling*nek is voltak értékes adatai, de egy alaposan felépített dolgozathoz egy ilyen kis közleményben nem fér be elegendő ellenérv, amikor a Kárpátok más pontjain is, a visszavágódó erózió által előállott völgyképződésekre több példánk is van! (Kovácsna fölött a komandói Rozsdás-patak környéke, Esztelnek fölött a Lassúág, s még akad egy néhány a Keleti-Kárpátok vonulatában, ha jól szétnézünk.)

Annyi bizonyos, hogy a Kárpátok e részének mindkét oldalán kifejlődött víz-hálózat nem szimmetrikus. A külső oldalon lefutó patakok sokkal mélyebben bevágódnak s hosszabb lefolyásúak, mint a belső oldalon levők. Ennek okaira már *Schilling* is rámutatott, amikor a dolgozatának bevezetőjében a következő feltételeket említette meg: a hegység csapásiránya s az uralkodó szél iránya, tektonikai és sztratigráfiai viszonyok, mindezekhez hozzátehetjük a Kárpátok lábánál mindkét oldalon fekvő medencék szintkülönbségét! Merre nagyobb az esése a lefutó víznek?

Bányai János dr.

Seiffert, R.: Zur Geomorphologie des Calancatales. Baseler Beiträge zur Geomorphologie und Ethnologie, Heft 1. Ergänzungsheft zu „Regio Basiliensis”. Herausgegeben von der Geographische—Ethnologischen Gesellschaft Basel, 1960.

A hazai geomorfológiai irodalom bősége és az ezen a téren végzett munkálatok nagy eredményei kötelességünknek teszik, hogy a külföldi irodalomra fokozottan felfigyeljünk, és kisebb területek feldolgozásait is megismerjük. Különösen vonatkozik ez olyan feldolgozásokra, ahol nem a nagyobb területek igényesebb geotektonikai, geológiai, geomorfológiai ismertetése az előfeltétel, hanem ahol a gyakorlat követelményei a részleteiben feldolgozott területen jobban figyelembe vehetők. A Rheinwaldhorn vagy Adulár-csoporttól D-re, a Lago Maggiore felé lejtő völgyrendszer impozáns tagja a Gronohelységnél torkolló festői szépségű Calancatal. Aránylag csekély kiterjedése (27 km²) miatt a feldolgozásból nem lehet általános következtetéseket levonni, de a szomszédos területek hasonló beható vizsgálata alapján mód kínálkozik nagyobb tájegység formavilágának megállapításához.

A dolgozat tartalmi tagoltsága a következő: a bevezetést (A) a célkitűzéssel és a terület általános földrajzi ismertetésével kezd a szerző, majd a geológiai szerkezetet és az attól függő nagyformákat tárgyalja. A klíma és hidrográfia c. részben a természeti földrajzi komplexitásnak tesz eleget, amikor a völgyben fekvő meteorológiai állomás sorozatos adatait kiértékeli. A területen folytatott helyszíni kutatásaira az 1942—50. években 160 nap állott rendelkezésére. Ez alatt az idő alatt alkalma volt csapadékos nyarak, hőszegegy és hóban gazdag telek, hatalmas zivatarok, áradások átalakító hatását megfigyelnie. Ez utóbbiak néha oly nagyméretűek voltak, hogy a munkatérképül használt 1 : 10 000-es felvételi lapokat korrigálnia kellett.

A következő fejezetben a Calancatal geomorfológiai formáinak általános ismertetését adja (B), és a letarolási és felhalmozódási formák, a hatóerők (nehézségi erő, víz, jég) és keletkezési kor szerint (C, D) két bő fejezetre tagolja a dolgozatot. Megállapítja, hogy a fiatalabb formák kifejlődésében nagy szerepe volt a történelmi korokban bekövetkezett hatalmas hegyomlásoknak.

Nagyon tanulságos és hasznos ennek a fejezetnek az alkalmazott módszerről írott része, ahol a *térképről* mint kiindulási alapról beszél. A modern kívánalmaknak megfelelő geomorfológiai munka el se képzelhető topográfiai alap nélkül. Erre a célra szerző rendelkezésére állott az akkor még nyilvánosságra se hozott 1 : 25 000-es, ún. „Siegfried-karte”, amelynek fotogrammetrikusan kiegészített 1 : 10 000-es felnagyítása szolgált munkatérképül. Itt panaszként említi, hogy erőműtervezéssel kapcsolatban a legújabb időkben készített mélyfúrások eredményeit nem bocsátották rendelkezésére. A népgazdaság céljait szolgáló tudományos munkálatoknál ilyenfajta elzárkózás nálunk el se képzelhető. A morfológiai terepfelvétel eredményét 1 : 25 000-es térképre redukálta (1. mell.), mert ez a méret megengedte, hogy minden kiemelkedési formát helyes arányban térképezzen. Morfológiai jelkulcsa meglehetősen egyszerű, áttekinthető. A Svájci Geomorfológiai Társaság 1946-os jelkulcsát veszi alapul. A jeleket öt csoportba osztja: 1. vizek, 2. letarolási formák, 3. felhalmozódási formák, 4. altalaj-viszonyok és morfológiaiilag hatékony szerkezeti formák, 5. antropogén formák.

A teraszokról igen jól magyarázott, 1 : 50 000-es színjelkulcsos térkép készült (2. mell.), amely a kereszt- és hosszmetset profilok (3. mell.) helyeit is feltünteti.

Különösen emeli a dolgozat használhatóságát, hogy az összefoglaló fejezetben (E) eredményeinek igen jól sikerült áttekintését adja. Megállapítja, hogy a Calancatal

legrégibb helyzete homályos kérdés. Figyelembe kell ugyanis venni, hogy a legmagasabb csúcsok felől 10–20, vagy ennél is több ezer méter vastag hegységet hordtak le a pusztító erők, úgy, hogy a völgy ősalapota és sejtetően a mai helyzete azokban a geológiai rétegekben játszódott le, amelyekről ma a völgyben már semmi nyom nem található.

A terület idősebb formafejlődéséről biztos felvilágosításokat adnak a megfigyelhető régebbi párkánysíkok és a belőlük rekonstruálható völgyfenéknívrók. Ezekből azt következteti, hogy a mai völgyternek szakaszos kivétele a pliocénban történt. A mai tájformák végleges kialakítása, az azóta bekövetkezett csekély simitásoktól eltekintve a jégkorszakban ment végbe. A völgyben ugyanis pl. az utolsó glaciális alatt kb. 1000 m vastag hatalmas jégár folyt le, amely a völgyet lépésről-lépésre kimélyítette és kiszélesítette. A völgytalp glaciális bevágása a felső 3–4 teraszos völgyrészen 100 m, az 5–6 teraszos elővölgyi szakaszban 200 m-re becsülhető. Négy egymás fölötti trogvölgyet, egy periglaciális és egy jelenkori völgytalpat különböztet meg.

Rodalmi felsorolás és francia nyelvű rezümé fejezi be az igen tanulságos dolgozatot, amelynek számunkra értékes megállapításai vannak. Feldolgozásában szigorúan tárgyilagos álláspontot foglalt el és nem próbálta ezt vagy azt a korábbi elméletet megerősíteni vagy elvetni, hanem azt tartotta szem előtt, hogy a természeti elemek maguktól hogyan helyezkednek el? (Wie ordnen sich die Elemente von selbst ein?) Ezt az álláspontot azonban nem helyeselhetjük, mert a tárgyilagosság még többre is kötelez, ti. arra, hogy a gyakorlat követelményeit is figyelembe vegyük. Nem ad pl. feleletet arra, hogy a tanulmányozott területen olyan nagy károkat okozó hegyi zivatarok pusztító hatását hogyan csökkenthetnék. Általában a gyakorlati élet egyéb problémáival is nagyon keveset foglalkozik.

Borbély Andor dr.—Pécsi Márton dr.

Regio Basiliensis I. évfolyam 2. füzet. A baseli Földrajzi-Etnológiai Társaság folyóirata. Főszerkesztő: *Hans Annaheim*, Basel. 55–296. o. 28. térkép, 23 kép, 18 ábra.

A baseli egyetem 500 éves fennállása évfordulója alkalmából ezzel az új címmel jelentette meg a szerkesztőbizottság a baseli Földrajzi-Etnológiai Társaság irányításával ezt a földrajzi tanulmánygyűjteményt, amelynek szerkesztésében résztvettek a baseli egyetem Földrajzi-, Geológiai-, Paleontológiai-, Ásvány- és Kőzettani Intézetének, továbbá a Baseli Statisztikai Közgazdasági Társaságnak, Természettörténeti-, Néprajzi Múzeumnak stb. munkatársai is.

A folyóirat jellegét tekintve természeti és gazdaságföldrajzi cikkgyűjtemény, amelynek nagyrésze Basel környékének természeti-, gazdasági-, település- stb. földrajzi kérdéseit veszi vizsgálat alá. A folyóirat szerkesztői teret szenteltek európai, ázsiai, afrikai országok aktuális földrajzi kérdései vizsgálatának is.

Ezen belül a tanulmányok egy része geomorfológiai problémákkal, más része „kultúrföldrajzi” kérdésekkel foglalkozik. Ez utóbbiak közül a településföldrajzi tanulmányok túlsúlya a jellegzetes.

A folyóirat bevezető soraiiban *dr. Hans Annaheim* és *Alfred Bühler* a baseli egyetem 500 éves jubileuma alkalmából rövid visszaemlékezésükben méltatják az egyetem földrajzi és etnológiai munkásságát.

A geomorfológiai tanulmányok közül figyelemre méltó *Alfred Bögli*: „Karszthidrográfiai kutatások a Muota-völgyben” c. munkája. Ismerteti a vizsgált terület felszíni viszonyait, a felszíni és felszínalatti vizek jellemző tulajdonságait. A tanulmányból kiderül, hogy a vízszínezés módszerét alkalmazta a földalatti vízhálózat felderítésére, a vízfolyás-gyorsaság megállapítására. Vizsgálati eredményei alapján a vizsgált területet két nagyobb összefüggő részterületre tagolja, és a munka végeredményeként megállapítja, hogy a Muota-völgy felső szakaszán a karsztosodás — ellentétben a völgy alsó szakaszával — még fiatal, kialakulóban levő.

A folyóirat közli *Hans Boesch* „Néhány észrevétel a periglaciális fogalmához” c. tanulmányát. Ennek kapcsán a szerző vitába bocsátkozik *Losinski*-nak a Stockholmi Geológiai Kongresszuson (1910) kifejtett elgondolásával, amelyek a periglaciális fogalmával kapcsolatosak. Részletesen elemzi az azonális, zonális és egyéb, a periglaciálisra vonatkozó fogalmakat és definíciókat.

Jacoba B. L. Hol: „Morfológiai és geológiai tanúhegyek a réteglépcsős vidéken” címmel írt tanulmányt. Ebben a munkájában völgy-morfológiai bizonyítékok alapján kísérel meg a réteglépcsős tanúhegyek korának meghatározását, a képződésük folyamata, valamint a völgy-genetika közötti összefüggések feltárását.